सुठ इ ड पलायने। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-आत्म०-अक०-पालने सक०-सेट्।) पवर्गेशेषादिः। पञ्चमस्वरी। इ सुण्ठते। ड सुण्ठते चौरः। इति दुर्गादासः॥

सुड इ ड हिंसे। मर्दे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट्।) पञ्चमस्वरी। इ सुण्डति। ड सुण्डति। केदं इव लोमच्छेद एव। सुण्डति सुण्डं नापितः। लोमरहितं करोतीत्यर्थः। इति दुर्गादासः॥

सुड इ ड मर्षे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-आत्म०-अक०-सेट्।) पवर्गशेषादिः। पञ्चमस्वरी। मर्षमिति मञ्जधातोः क्ते रूपं मञ्जनमित्यर्थः। इ सुण्डते। ड सुण्डते प्रस्तरो जले। चतुर्भुजस्तु मार्ज्जन इति पठित्वा मार्ज्जनं शुद्धिरिति व्याख्याय सुण्डते जलेन गात्रं लोक इत्युदाहृतवान्। इति दुर्गादासः॥

सुण ग्र प्रतिज्ञाने। इति कविकल्पद्रुमः॥ (तुदा०-पर०-सक०-सेट्।) ग्र सुणति व्रतं लोकः। प्रतिजानातीत्यर्थः। मोचिता। इति दुर्गादासः॥

सुण्डं, क्ली, (सुण्ड्यन्ते उप्यन्ते केशा अस्मात् यद्वा, सुण्डते मज्जतीति। सुण्ड+अच्।) शिरः। इति नपुंसकलिङ्गसंग्रहे अमरः।२।५।३४॥ (यथा, मोहमुद्गरे।१५।

"अङ्गं गलितं पलितं मुण्डं
दन्तविहीनं यातं तुण्डम्।
करधृतकम्पितशोभितदण्डं
तदपि न मुञ्चत्याशाभाण्डम्॥"

उपनिषद्विशेषः। तदुक्तं यथा,—

"ईशाकेनकठप्रश्नमुण्डमाण्डूक्यतित्तिरि।
छान्दोग्यं बृहदारण्यमैतरेयं तथा दश॥")

लोमम्। सुण्डायसम्। इति राजनिर्घण्टः॥

सुण्डः, पुं, (सुण्डनं सुण्डः केशापनयनं सुडि खण्डने भावे घञ्। ततः अर्शं आद्यच् इत्यमरटीकायां रायभरतौ।) बलिराजस्य सैनिकदैत्यविशेषः॥ (यथा, हरिवंशे भविष्यपर्व्वणि। २३२।५।

"एकाक्ष एकपादसुण्डो विद्युदक्षश्चतुर्भुजः।"

शुम्भसेनापतिर्दैत्यभेदः। यथा, मार्कण्डेयपुराणे। ८०।२८।

"हे चण्ड! हे मुण्ड! बलैर्बहुभिः परिवारितौ।")

सुण्डमेवावयवत्वेनास्त्यस्य। अच्।) राहुग्रहः। इति मेदिनी। डे, २२॥ (सुण्डं सुण्डनं जीविकात्वेनास्त्यस्य। अच्।) नापितः। इति जटाधरः॥ (सुण्डनं स्कन्धावच्छेदे खण्डनमस्त्यस्य। अच्।) स्थाणुवृक्षः। इति केचित्॥

सुण्डः, पुं, क्ली, (सुण्ड+अच्।) मुद्गरः। इति मेदिनी। डे, २२॥

सुण्डः, त्रि, सुण्डितः। इत्यमरः।२।६।४८॥ हे सुण्डितसुण्डे। सुडि खण्डने भावे घञि सुण्डो सुण्डनं केशापनयनं तद्योगात् अर्शं आद्यचि सुण्डः पुमान् स्त्रियां सुण्डा। इत्यमरटीकायां भरतः॥ (यथा, महाभारते।१।११६।८।

'चरन् भैक्षं मुनिर्मुण्डः सरिष्यामि महीमिमाम्॥')

सुण्डकं, क्ली, (सुण्डमेवेति सुण्ड+स्वार्थे कन्।) मस्तकम्॥ (उपनिषद्विशेषश्च॥)

सुण्डकः, पुं, (सुण्डयतीति। सुडि+ण्वुल्।) नापितः। इति हेमचन्द्रः।३।२३०॥

सुण्डचण्डकः, पुं, (सुण्डित इव चण्डकः।) कलायः। इति राजनिर्घण्टः॥

सुण्डनं, क्ली, (सुण्ड+ल्युट्।) केशच्छेदनम्। तत्पर्य्यायः। भद्रकरणम् २ वपनम् ३ परिवापनम् ४ क्षौरम् ५। इति हेमचन्द्रः।३।५८७॥ (यथा, महाभारते।१२।२३।४६।

"भ्रातुरस्य हितं वाक्यं शृणु धर्म्मभृतां वर!।
इष्ट एव हि राजेन्द्र! क्षत्रधर्म्मो न सुण्डनम्॥")

सुण्डफलः, पुं, (सुण्डवत् फलमस्य।) नारिकेलवृक्षः। यथा,—

"तथा सुण्डफलश्चापि विश्वामित्रप्रियोऽपि च।"

इति शब्दरत्नावली॥

सुण्डशालिः, पुं, (सुण्डो सुण्डित इव शालिः।) शालिभेदः। तत्पर्य्यायः। सुण्डनकः २ निःशूकः ३ अशूककः ४। अस्य गुणाः। त्रिदोषनाशित्वम्। मधुराम्लत्वम्। बलप्रदत्वम्। रुचिकारित्वम्। दीपनत्वम्। पथ्यत्वम्। सुखजाठरजापहत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥

सुण्डा, स्त्री, (सुण्ड+स्त्रियां टाप्।) सुण्डीरिका। इति मेदिनी। डे, २२॥ सुण्डिता स्त्री। इत्यमरटीकायां भरतः॥

सुण्डाख्या, स्त्री, (सुण्डेत्याख्यास्याः।) महाश्रावणिका। इति राजनिर्घण्टः॥

सुण्डायसं, क्ली, (सुण्डश्च तत् अयश्चेति। सुण्ड+अयस्+"अनोऽश्मायःसरसां जातिसंज्ञयोः।" ५।४।९४। इति टच्।) लोहम्। इति राजनिर्घण्टः॥

सुण्डितं, क्ली, (सुण्ड्यते खण्ड्यते इति। सुडि खण्डने+कर्म्मणि क्तः।) लोहम्। इति राजनिर्घण्टः॥ वापितसुण्डे, त्रि। इत्यमरः।३।१।८५॥

सुण्डितिका, स्त्री, (सुण्डित+स्वार्थे कन्+स्त्रियां टाप् अत इत्व।) वृक्षविशेषः। सुण्डीरी इति भाषा। तत्पर्य्यायः। अलम्बुषा २ श्रावणी ३ पलङ्कषा ४ कदम्बपुष्पा ५ श्रवणा ६ भूतघ्नी ७ कुम्भला ८ अरुणा ९। इति रत्नमाला॥

सुण्डी, [न्] पुं, (सुण्डयति केशान् वपति इति। सुण्ड+णिनिः।) नापितः। इत्यमरः।२।१०।१०॥ (योगाचार्य्यविशेषः। यथा, शिवपुराणे वायुसंहितायाम्।२।१०।५—६॥

'महाकालश्च भृङ्गी च दण्डी सुण्डी स एव च।'

इत्यादावारभ्य।

अष्टाविंशतिसंख्याता योगाचार्य्या युगक्रमात्।'

सम्पादितकेशच्छेदनः। यथा, महाभारते।१३।१४।३०४।

"दिनेऽष्टमे तु विप्रेन्द्र दीक्षितोऽहं यथाविधि।
दण्डी सुण्डी कुशी चीरी धृताक्षो मेखलीकृतः॥")

सुण्डीरिका, स्त्री, (सुण्डि+बाहुलकात् ईरच्। स्त्रियां ङीष् स्वार्थे कन्। स्त्रियां टाप् "केऽणः।" ७।४।१३। इति पूर्व्वस्य ह्रस्वः।) सुण्डितिका। इति जटाधरः॥

सुत्, स्त्री, (मोदतेऽनया इति। सुद्+क्विप्।) दृद्धिनामौषधम्। इति राजनिर्घण्टः॥

सुत्, [द्] स्त्री, (मोदनमिति। सुद्+भावे क्विप्।) हर्षः। इत्यमरः।१।४।२४॥ (यथा, रघुवंशे।३।२५।

"उवाच धात्र्या प्रथमोदितं वचो
ययौ तदीयामवलम्ब्य चाङ्गुलिम्।
अभूच्च नम्रः प्रणिपातशिक्षया
पितुर्मुदं तेन ततान सोऽर्भकः॥")

सुद क संसर्गे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (चुरा०-पर०-सक०-सेट्।) क मोदयति दृतेनान्नं लोकः। इति दुर्गादासः॥

सुद ञि ड हर्षे। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वा०-आत्म०-अक० सेट्।) हर्षचित्तोत्साहः। ञि सुदितोऽस्ति ड मोदते धनी। इति दुर्गादासः॥

सुदा, स्त्री, (सुद्+चर्त्थे कः ततष्टाप्।) ऊःह। यथा। सुखमानन्दयुर्मुदा। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, मार्कण्डेये।११६।३०।

"तं मन्त्रं क्रियमाणं तु मन्त्रिभिस्तैर्भूभृता।
ततुपार्श्ववर्त्तिनी कन्या शुश्रावाथ सुदावती॥")

सुदितः, त्रि, (सुद्+क्त। यद्वा, सुदा अस्य जाता। सुदा+इतच्।) आनन्दितः। यथा,—

"आर्त्तार्त्ते सुदिता हृष्टे प्रोषिते मलिना कृशा।
मृते म्रियेत या पत्नी साध्वी ज्ञेया पतिव्रता॥"

इति शुद्धितत्त्वम्॥

आलिङ्गनविशेषः। तस्य लक्षणं यथा। नायिकया नायकस्य वामपार्श्वे उषित्वा वामपादं तस्योरुद्वयमध्ये स्थापयित्वा उभौ मिलित्वा यदवस्थानम्। इति कामशास्त्रम्॥

सुदिता, स्त्री, (मोदते इति सुद्+सर्व्वधातुभ्य इन् संज्ञापूर्व्वकविधेरनित्यत्वात् गुणाभावः। सुदिः तस्य भावः इति तल्+टाप्।) सुदा। हर्षः। इत्यमरटीकायां मथुरेशः॥ (यथा, पातञ्जलसूत्रम्।१।३३।

"मैत्रीकरुणामुदितोपेक्षाणां सुखदुःखपुण्यापुण्यविषयाणां भावनातश्चित्तप्रसादनम्॥")

सुदिरः, पुं, (मोदन्ते अनेन प्रजा इति। सुद्+"इषिमदिसुदीति।" उणा० १।५२। इति किरच्।) मेघः। इत्यमरः।१।३।७॥ (यथा,—गीतगोविन्दे।२।३।

"प्रचुरपुरन्दरधनुरनुरञ्जितमेदुरमुदिरसुदेशम्।")

कासूकः। इति मेदिनी। रे, २०५। भेकः। इति संक्षिप्तसारोणादिवृत्तिः॥